

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Колективна монографія

**Полтава
2019**

УДК 336:336:77

Рекомендовано до друку вченою радою
Центру фінансово-економічних наукових досліджень
(Протокол № 19 від 10.12.2019 р.)

Рецензенти:

І. В. Охріменко – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, проректор з навчальної та наукової роботи Київського кооперативного інституту бізнесу і права.

Л. І. Михайлова – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту Сумського національного аграрного університету.

В. Ю. Медвідь – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки і підприємництва Сумського національного аграрного університету.

Сучасні тенденції розвитку фінансово-кредитної системи: теорія та практика : колективна монографія / Кол. авторів. Полтава: ПП «Астроя», 2019. 115 с.

У колективній монографії викладено теоретико-методологічні концепції формування фінансово-кредитної системи. Здійснено оцінку сучасного стану банківської системи України. Досліджено особливості трансформації фіскальної політики в Україні. Проаналізовано функціонування страхового ринку в Україні. Викладено сучасні аспекти фінансової безпеки підприємств і банківських установ України.

Jel G00, G1, G2, G3, G4, H2, H6

Current trends of financial and credit system development: theory and practice : a collective monograph / Collective of authors. Poltava: PC «Astraya», 2019. 115 p.

The collective monograph outlines the theoretical and methodological concepts of the financial and credit system. It evaluates the current state of the banking system of Ukraine. It investigates the features of fiscal policy transformation in Ukraine. It analyzes the functioning of the insurance market in Ukraine. It outlines the modern aspects of financial security of enterprises and banking institutions of Ukraine.

ISBN 978-617-7669-58-5

© Колектив авторів, 2019

© Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2019

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

- ВВП** – валовий внутрішній продукт
ЕЦП – електронний цифровий підпис
ЄП – єдиний податок
ЄС – Європейський Союз
ІІ – індекс потенціалу по ввезенню інвестицій
ІФС – індекс фактичного становища по ввезенню інвестицій
МСП – малі та середні підприємства
НБП – Національний банк Польщі
НБУ – Національний банк України
НТП – науково-технічний прогрес
ОЕСР (ОЕСД) – Організація економічного співробітництва та розвитку
ПП – податок на прибуток
ФРС – Федеральна резервна система
DDL – індекс цифрового розвитку
NCSI – національний індекс кібербезпеки

ЗМІСТ

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ	4
ПЕРЕДМОВА	5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСІВ, ГРОШЕЙ ТА КРЕДИТУ

1.1. Методика оцінки інвестиційної привабливості: мега-, макро-, мезо-, мікрокрівні (Крамаренко І. С.)	6
1.2. Кейнсіанство і монетаризм як теоретико-методологічні концепції у формуванні фінансово-кредитної системи (Стеблій Г. Я., Панковець М. П., Калинець К. С.)	10
1.3. Цифрова економіка: синергетичний підхід та ключові детермінанти (Сігаш Т. Д., Крисак А. О.)	14
1.4. Оптимізація фінансування розвитку аграрного сектора у ринковому середовищі (Сіренко Н. М., Лункіна Т. І., Бурковська А. В., Мікуляк К. А.)	19
1.5. Іноземні інвестиції як фактор розвитку економіки малих та середніх підприємств України (Фещенко О. М., Лобанова І. М.)	24

РОЗДІЛ 2. БАНКІВСЬКА, ПОДАТКОВА ТА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА

2.1. Трансформаційні зміни у банківській системі 2014 – 2020 рр. (Сідельник О. П., Руденко З. М., Дребот Н. П.)	29
2.2. Екологічне оподаткування як інструмент фінансування природоохоронних заходів (Ковшун Н. Е., П'ятка Н. С.)	36
2.3. Загальна та спрощена системи оподаткування підприємства: сутність, аналіз, алгоритм вибору (Онісіфорова В. Ю.)	43
2.4. Особливості державної фіскальної політики України та шляхи підвищення її ефективності (Дуліба Є. В.)	48
2.5. Фінансова спроможність територіальних громад в контексті реформи децентралізації (Східницька Г. В.)	54

РОЗДІЛ 3. ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА СТРАХОВИЙ РИНОК

3.1. Автоматизація факторингових послуг та її вплив на фінансовий менеджмент вітчизняних підприємств (Мезенцева О. О.)	58
3.2. Ринок добровільного особистого страхування: теорія та практика (Кириченко А. В.)	62
3.3. Підвищення конкурентоспроможності страхових послуг у контексті стійкого розвитку фінансового ринку (Алексєенко Л. М., Кулина Г. М., Стецько М. В.)	66

РОЗДІЛ 4. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА

4.1. Теоретико-методичні засади формування філософії фінансової безпеки банків у трансформаційних умовах розвитку економіки України (Коваленко В. В., Сергєєва О. С.)	73
4.2. Кібернетична безпека банківського сектора в системі фінансової безпеки держави (Полторак А. С., Барішевська І. В., Мельник О. І., Боднар О. А.)	79
4.3. Бюджетна складова забезпечення фінансової безпеки держави (Заїчко І. В.)	83
4.4. Боргова безпека в системі зміцнення фінансової безпеки України (Вінічук М. В., Верескля М. Р., Михаліцька Н. Я.)	90
4.5. Оцінка ділової активності в системі фінансової безпеки суб'єктів господарювання (Барабаш Н. С., Ріпа Т. В.)	98
4.6. Оцінка фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах (Багрій К. Л.)	103

Отже, для пошуку можливих шляхів забезпечення високого рівня фінансової безпеки доцільно використовувати оцінку ділової активності суб'єктів господарювання. Стратегія діяльності підприємства вимагає існування якісної системи інформаційного забезпечення, у зв'язку з чим зростає роль аналізу ділової активності.

4.6. Оцінка фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах

© Багрії К. Л.

*канд. екон. наук, доц., доц. кафедри обліку і оподаткування,
Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного
торговельно-економічного університету, м. Чернівці, Україна*

В ході здійснення підприємствами виробничо-фінансової діяльності під час кризи і в наступний період у них виникають проблеми, вирішення яких не можна відкладати. З метою усунення негативних наслідків кризи підприємства повинні приділяти особливу увагу забезпеченню фінансової безпеки. В сучасних умовах господарювання оцінка рівня фінансової безпеки підприємств має важливе значення, так як дає можливість своєчасно виявити наявні проблеми в стані фінансової безпеки підприємства і виправити їх без загрози втрати платоспроможності і фінансової стійкості.

Проаналізувавши останні дослідження і публікації можна переконатися, що проблемам фінансової безпеки суб'єктів господарювання приділяється чимала увага такими вітчизняними вченими, як С. Я. Слепських, К. Г. Петрищева [1], М. С. Зварич [2], Є. П. Картузов [3], Н. С. Краснокутська, Г. М. Коптева [4], І. Я. Кулиняк, О. І. Глянцева [5], А. В. Майборода [6], С. І. Мельник [7], Н. Я. Михаліцька, Х. І. Цвайг [8], О. В. Стажук [9], О. С. Шуміло, К. В. Савченко [10] та ін. Однак слід зазначити, що в теоретичному плані і в прикладній області дослідження даного найважливішого питання ще багато невирішеного. У зв'язку з цим вивчення питань оцінки фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах є актуальним.

Поняття фінансової безпеки можна позначити як здатність підприємства розробляти та забезпечувати ефективну фінансову стратегію в умовах невизначеної середовища, забезпечуючи фінансову рівновагу і стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковому періоді.

Як зазначають Н. С. Краснокутська, Г. М. Коптева, фінансова безпека являє такий стан підприємства, яке:

- дозволяє забезпечити фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковому періоді;
- задовольняє потреби підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення підприємства;
- забезпечує достатню фінансову незалежність підприємства;
- здатне протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і загрозам, які прагнуть завдати фінансових збитків підприємству, або змінити небажано структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство;
- забезпечує достатню гнучкість при прийнятті фінансових рішень, захищеність фінансових інтересів власників підприємства [4, с. 17 – 18].

У вітчизняній практиці виділяють два можливих режими керівництва фінансовою безпекою: в умовах стабільного або нестабільного розвитку підприємства.

Перший варіант передбачає виконання певних функцій в поточній діяльності:

- формування інформаційних систем, що включають ефективне визначення можливих варіантів розвитку ситуацій і альтернативних рішень;
- постійний аналіз фінансового стану підприємства і створення системи внутрішнього контролю і моніторингу.

Однак якщо підприємство функціонує в умовах нестабільності, керівництву необхідно використовувати певну стратегію управління фінансово-економічною безпекою підприємства, яка може містити:

– діагностику фінансово-економічного стану об'єкта в поточному періоді і попередження або виявлення кризових ситуацій;

– оцінку можливих ризиків і розробку заходів щодо їх запобігання або нейтралізації;

– оцінку планованих заходів та їх ефективності для подолання негативних впливів;

– оцінку вартості таких заходів;

– оцінку показників визначення і ідентифікації небезпек і загроз підприємства в залежності від тенденцій у зовнішньому середовищі, гнучкого реагування на подібні зміни і, відповідно, поставлені цілі і завдання підприємства.

Особливістю управління фінансовою безпекою підприємства в умовах дестабілізації також є обробка величезного обсягу інформації як внутрішньої, так і зовнішньої, за результатами якої відділ фінансової безпеки робить висновок про можливі загрози та зниження достатнього рівня фінансової безпеки підприємства.

Можливі загрози фінансової безпеки підприємства:

1. Зовнішні:

- загальноекономічна ситуація в країні і регіоні, кризи;
- урядові кризи;
- стійкість нормативно-правової бази;
- нестабільність податкової, кредитної та страхової політики;
- рівень інфляції і її прогноз;
- нестабільність валютної політики держави або валютного курсу і ін.

2. Внутрішні:

– некваліфіковане управління, помилки в стратегічному плануванні і прийнятті тактичних рішень;

- слабе маркетингове опрацювання ринку;
- недостатня ліквідність активів підприємства;
- низький рівень кваліфікації основного персоналу;
- неконкурентна цінова політика;
- слабе технічне озброєння підприємства;
- помилки в організації збереження фінансових та матеріальних цінностей і ін.

Для оцінки фінансової безпеки найбільш поширеним вважається індикаторний підхід, що полягає у виборі певних показників, які характеризують фінансову безпеку, і в подальшому порівнянні їх фактичних значень з граничними. В процесі оцінки фінансової безпеки підприємства перш за все необхідно сформувати систему показників (індикаторів), що дозволяють здійснювати її діагностику.

Індикатори або показники стану фінансової безпеки – це кількісні характеристики стану фінансової діяльності, відібрані для характеристики стану фінансової безпеки підприємства. Для останньої важливе значення мають як самі індикатори, що характеризують фінансовий стан, так і їхні граничні значення. Під граничними значеннями індикаторів фінансової безпеки доцільно розуміти граничні величини, недотримання яких призводить до переходу фінансової безпеки з безпечного стану до небезпечного. Слід підкреслити, що за межами граничних значень індикаторів фінансової безпеки фінансова система підприємства втрачає спроможність до динамічного розвитку, стає об'єктом, який втрачає свою ліквідність, тому їй загрожує банкрутство.

Система індикаторів повинна відповідати складу і важливості основних загроз фінансовій безпеці підприємства. При визначенні граничних значень необхідно враховувати особливості діяльності підприємства, специфіку і умови ринку, на якому реалізується готовий продукт, і інші фактори.

Методом забезпечення фінансової безпеки підприємства виступає спосіб її забезпечення. Метод передбачає наявність інструменту фінансової діяльності, яким є певне фінансове знаряддя (фінансова технологія), що використовується в процесі реалізації відповідного методу. Виходячи із загального розуміння терміна, принципом управління фінансовою безпекою підприємства слід вважати керівне положення, якого слід дотримуватися у процесі впливу на її стан.

До принципів управління фінансовою безпекою підприємства слід віднести такі: первинність господарського законодавства під час забезпечення фінансової безпеки підприємства; застосування програмно-цільового управління в забезпеченні фінансової безпеки підприємства; обов'язкове визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії; інтегрованість підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства із загальною системою фінансового менеджменту; необхідність і своєчасність удосконалення системи фінансової безпеки підприємства; необхідність організаційного і методичного оформлення підсистеми управління фінансовою безпекою; мінімізація витрат на забезпечення фінансової безпеки підприємства [3, с. 176 – 177].

Багато вищезазначених вчених дотримуються думки про необхідність визначення інтегрального показника фінансової безпеки підприємства. Але сьогодні не існує єдиного загальноновизнаного способу його розрахунку.

Спосіб розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки заснований на застосуванні індикаторного підходу і визначенні граничних значень коефіцієнтів. Він має включати в себе наступні розрахунки:

1. Розрахунок показників характеризують фінансову безпеку підприємства.
2. Для кожного i -го показника визначається граничне значення.
3. Визначається ступінь відхилення фактичного значення кожного i -го показника від граничного за такими формулами:

$$X_i = A_i / A_{ip}, \quad (1)$$

де A_i – фактичне значення показника;

A_{ip} – граничне значення показника.

Далі визначається інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки підприємства за формулою:

$$R = X1 (+ -) X2 (+ -) X3. \quad (2)$$

Для встановлення загального рівня фінансової безпеки досліджуваного суб'єкта господарювання ТДВ «Трембіта» і виявлення тенденцій його зміни була обрана методика розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки на основі застосування індикаторного методу за відхиленнями фактичних величин показників-індикаторів від їх граничних значень.

На початковому етапі оцінки фінансової безпеки ТДВ «Трембіта» був зроблений вибір показників-індикаторів і визначені їх граничні значення (табл. 1).

Таблиця 1

Показники-індикатори фінансової безпеки

Показники	Граничні значення	Динаміка
Показники ліквідності		
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	2,0	Збільшення
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,0	Збільшення
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2	Збільшення
Показники фінансової стійкості		
1. Коефіцієнт покриття оборотних коштів власними джерелами формування	0,1	Збільшення
2. Коефіцієнт фінансової стійкості	0,5	Збільшення
3. Коефіцієнт фінансової активності	1,0	Зменшення
Показники ділової активності		
1. Темп зростання прибутку	Темп зростання виручки	Збільшення
2. Темп зростання виручки	Темп зростання активів	Збільшення
3. Темп зростання активів	1,0	Збільшення
4. Оборотність дебіторської заборгованості	12	Збільшення
5. Оборотність кредиторської заборгованості	12	Збільшення
6. Диверсифікація покупців	10,0%	Зменшення
Показники ефективності діяльності		
1. Чиста рентабельність продажів	5,0	Збільшення
2. Рентабельність власного капіталу	15,0	Збільшення
3. Рентабельність сукупного капіталу	Індекс інфляції	Збільшення

Джерело: розраховано автором

Вихідною передумовою формування системи показників-індикаторів фінансової безпеки підприємства обрано ідентифікацію основних загроз втрати фінансової безпеки.

На наступному етапі зроблено розрахунок відхилень фактичних значень показників від граничних за формулами (1), (2). Результати розрахунку відхилень представлені в табл. 2.

Таблиця 2

**Показники-індикатори фінансової безпеки
ТДВ «Трембіта» і їх відхилення від граничних значень, 2017 – 2018 рр.**

Показники	2017 р.	Відхилення	2018 р.	Відхилення
Показники ліквідності				
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	0,46	0,23	0,98	0,49
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,34	0,34	0,82	0,82
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,02	0,1	0,03	0,15
Показники фінансової стійкості				
1. Коефіцієнт покриття оборотних коштів власними джерелами формування	1,15	11,5	0,02	5,0
2. Коефіцієнт фінансової стійкості	0,009	50	0,45	1,11
3. Коефіцієнт фінансової активності	107,06	107,06	1,21	1,21
Показники ділової активності				
1. Темп зростання прибутку	0,9	0,8	-29,2	-6,8
2. Темп зростання виручки	1,1	1,1	4,3	4,3
3. Темп зростання активів	0,5	0,5	1,1	1,1
4. Оборотибельність дебіторської заборгованості	1,6	7,5	4,5	2,7
5. Оборотибельність кредиторської заборгованості	0,74	0,16	4,8	2,5
6. Диверсифікація покупців	0,25	0,4	0,22	0,45
Показники ефективності діяльності				
1. Чиста рентабельність продажів	0,01	0,2	-0,11	-2,2
2. Рентабельність власного капіталу	0,94	6,26	-0,47	-3,1
3. Рентабельність сукупного капіталу	0,009	0,18	-0,21	-4,2

Джерело: розраховано автором

Потім була розрахована інтегральна оцінка фінансової безпеки підприємства за формулою (2). Результати наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Розрахунок інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки ТДВ «Трембіта», 2017 – 2018 рр.

Показники	2017 р.	2018 р.
1. Інтегральний показник ліквідності	0,67	1,46
2. Інтегральний показник фінансової стійкості	168,56	7,32
3. Інтегральний показник ділової активності	10,46	4,25
4. Інтегральний показник ефективності діяльності	6,64	-9,5
5. Сукупна інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки	186,33	3,53

Джерело: розраховано автором

В цілому за 2018 р. рівень фінансової безпеки ТДВ «Трембіта» не перевищує граничний (який дорівнює 15).

Але варто зазначити, що не всі індикатори, які беруть участь в аналізі, досягають граничного рівня. Протягом досліджуваного періоду спостерігається негативна тенденція зниження загального інтегрального показника фінансової безпеки підприємства (табл. 3). Значне зниження загального інтегрального показника фінансової безпеки підприємства відбулося в 2018 р. в результаті зниження інтегральних показників за трьома складовими: фінансової стійкості, ділової активності та ефективності діяльності. Загрозою фінансовій безпеці підприємства є:

1. Втрата ліквідності підприємства. У 2018 р. всі коефіцієнти ліквідності, які беруть участь в розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки, знижуються. Такі відчутні зміни даних показників 2018 р. в порівнянні з 2017 р. відбулися, перш за все, через зростання кредиторської заборгованості та зниження величини найбільш ліквідних активів.

2. Зниження ефективності діяльності підприємства, можливість втрати його прибутковості і здатності до самоокупності та розвитку. До 2018 р. всі коефіцієнти, що характеризують ефективність діяльності підприємства, не досягають навіть половини від рекомендованих граничних значень. Несприятлива тенденція зниження їх величин пов'язана, перш за все, з зменшенням суми прибутку.

3. Нестійкий розвиток підприємства в результаті недотримання «золотого правила економіки». Співвідношення темпів зростання активів, виручки і прибутку не дотримувалося ні в одному з аналізованих періодів, проте в 2017 р. підприємство було найближче до виконання правила. У 2018 р. величина прибутку лише зменшувалася, що є несприятливою тенденцією для підприємства, що вимагає вживання заходів з боку його керівництва.

4. Збільшення боргів через уповільнення оборотності дебіторської заборгованості. Така ситуація виникає, перш за все, в силу специфіки діяльності підприємства, так як оплата клієнтами готової продукції здійснюється недостатньо ритмічно. Необхідно відзначити, що в 2018 р. оборотність дебіторської заборгованості вище, ніж кредиторської заборгованості, що є сприятливим моментом для функціонування підприємства. Проте підприємство має боржників, заборгованість яких перевищує 12 місяців.

Проведені дослідження показують, що якісне володіння методикою діагностики банкрутства менеджерами всіх рівнів підприємства є складовою частиною їх професійної підготовки, що забезпечує ефективне застосування методів економічного дослідження, системного комплексного макроекономічного аналізу. Володіючи такою технікою, менеджери підприємства мають можливість завчасно спрогнозувати зниження фінансової активності підприємства та передбачити негативні тенденції в його розвитку.

Отже, ефективно побудована система фінансового планування, яка базується на аналізі фінансової діяльності підприємства, дозволяє зберегти стійке фінансове становище.

Так як фінансовий стан є найважливішою характеристикою економічної діяльності підприємства, то воно визначає конкурентоспроможність підприємства в обраному сегменті ринку, його потенціал в діловому співробітництві з партнерами і служить оцінкою ступеня гарантованості економічних інтересів самого підприємства і його партнерів по фінансовим і іншим відносинам. Стійкість фінансового положення формується в ході здійснення всієї господарської діяльності підприємства. Визначення положення підприємства на ту чи іншу дату відповідає на питання, наскільки ефективно воно управляє фінансовими ресурсами.

У складних умовах сьогодення перед суб'єктами господарювання стоїть непроста задача, яка полягає у тому, щоб сформувати дієву систему попередження зовнішніх і внутрішніх загроз діяльності підприємства. Впровадження попереджувальних заходів дасть змогу чітко діагностувати, контролювати та нейтралізувати негативні фактори, тому розробка дієвої стратегії фінансової безпеки підприємства є необхідною складовою і потребує комплексного подальшого вивчення.

Наукове видання

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Колективна монографія

Надруковано у ПП «Астроя»
Свідоцтво про державну реєстрацію
серія ДК № 5599 від 19.09.2017 р.
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20-Б, кв. 4
Підписано до друку 24.12.2019 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура ШРИФТ.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 9,37.
Наклад 500 шт. Замовлення 2019-46

Видавництво ПП «Астроя»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
E-mail: astraya.pl.ua@gmail.com, веб-сайт: astraya.pl.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП «Астроя»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089